

ANMELDELSER

VINCANNE ADAMS: Doctors for Democracy. Health Professionals in the Nepal Revolution. Cambridge Studies in Medical Anthropology 6. Cambridge University Press 1998. ISBN 0-521-58548-1.

De professionelle inden for sundhedssektoren i Nepal spillede en afgørende rolle i forbindelse med landets revolution i 1990. I denne bog analyserer Adams et dilemma, mange af de politisk aktive sundhedsarbejdere udtrykte under og efter revolutionen. Dilemmaet bestod i på den ene side at føle sig som repræsentanter for den medicinske videnskab, der påberåber sig en sandhedsværdi og objektivitet, og på den anden side at bruge sit fag i den politiske kamp. Hvordan kunne de både hævde, at den medicinske profession er objektiv, neutral og hævet over politik, og samtidig gennemskue, at sygdom ofte skyldes fattigdom og ulige adgang til ressourcerne i samfundet, og dermed indse nødvendigheden af at bekæmpe det eksisterende politiske system? Og hvilke konsekvenser får det for andres opfattelse af den medicinske profession og dens selvforståelse, når dens repræsentanter går i front i den politiske kamp for demokrati og menneskerettigheder?

I de første kapitler beskrives baggrunden for dette dilemma. Kapitel 2 beskriver den medicinske videnskab, hvor biomedicinen i Nepal ofte associeres med modernitet og individualisme. Biomedicinen bliver dermed en magtfaktor i landet, som ikke blot udøver sin profession, men også medvirker til at definere det moderne samfunds værdier. I kapitel 3 giver Adams en beskrivelse af landets politiske historie fra monarkiet over Rana-perioden til det såkaldte „panchayat demokrati“, hvor hun fokuserer på de faktorer, der fører til udviklingen af en oppositionsbewægelse. Det er et fremragende kapitel, som giver en god baggrund for en forståelse af oppositionsbewægelsen og de motiver, der ligger bag revolutionen. Adams påpeger, at modstandsbeewægelsen først og fremmest samler sig om en modstand mod korruptionen. Det er selve det patrimoniale system, der bygger på patronat, kaster og familierelationer, der opfattes som korrump. Begrebet „source-force“, *pahunch*, hvilket be-

tyder, at man benytter sig af sine personlige forbindelser, *aphno manche*, bliver centralt i kritikken af det eksisterende system. Hvor den enkeltes nepalesiske identitet i en religiøs og moralsk betydning tidligere blev defineret netop gennem ens sociale netværk med særlig vægt på forbindelserne til kongen, bliver dette i 80'erne kritiseret og opfattet som korrupktion af oppositionen. Et andet vigtigt aspekt af Nepals udvikling, der tages op i dette kapitel, er, hvordan hele udviklingsretorikken via et stort antal bistandsprojekter har artikulert den moderne videnskabs betydning og sandhed for befolkningen, ikke kun i byerne, men også på landet. Specielt fremstillingen af at være moderne og dermed befriet fra korrupktion har bidraget til kritikken af det etablerede system. Dette er en diskussion, som formentlig ikke berører Nepal alene, men er vigtig i forhold til en lang række udviklingslande, som modtager massiv bistand fra vesten.

En del af oppositionen opstod omkring Department of Community Medicine på Tribhuvan Universitetet, hvor sundhedspersonalet, der regelmæssigt blev udstationeret i forskellige egne af landet, erfarede, hvordan fattigdom og ulige adgang til ressourcer var årsag til mange sygdomme, og hvor et system, der bygger på favorisisme, partialitet og *aphno manche*, til stadighed skaber ulige levevilkår for de fattige dele af befolkningen. Kapitel 4 er en grundig empirisk beskrivelse af oppositionens udvikling, forberedelserne til demokratidagen og begivenhederne under selve revolutionen. Indledningsvis beskrives andre eksterne faktorer, der var medvirkende til at revolutionsbewægelsen opstod. Her fremhæves blokaden fra Indien som en katalysator for udviklingen i Nepal, kommunismens fald og udviklingen af menneskerettighedsbewægelser i forskellige dele af verden og den politiske støtte fra Indien, som betød at oppositionen i Nepal kunne samles. Lægernes, sygeplejerskernes og andre sundhedsuddannedes engagement i oprøret beskrives levende og detaljeret med udgangspunkt i de involveredes egne beskrivelser. Kapitlet giver en god indsigt i, hvordan en protestbewægelse, der egentlig har rod i det intellektuelle miljø, mobiliseres, ud-

vikler sig og opnår folkelig støtte. Adams mener, at netop lægernes involvering i protestbevægelsen var medvirkende til at skabe folkelig støtte, fordi lægerne repræsenterer en symbolsk autoritet, og fordi de opfattes som eksponenter for modernitet.

I kapitel 5 analyseres motivationen blandt de professionelle inden for sundhedsvæsenet nærmere. Adams opdeler dem i tre grupper. Den ene gruppe bestod af folk, der med overbevisning deltog i protesten, fordi de gennem årene havde været aktive i det politiske reformarbejde og var fortalere for nødvendigheden af basale menneskerettigheder. Den anden gruppe var medløberne; dem, der efterhånden indså, hvilken vej vinden blæste, og ikke ønskede at tilhøre taberne. Ofte var medløberne folk, som besad høje poster i den offentlige administration, f.eks. ansatte i sundhedsministeriet, som ikke selv havde erfaring med at arbejde på sundhedsklinikker i landområderne. Den sidste gruppe, som de færreste tilhørte, bestod af de mennesker, der ikke deltog aktivt, fordi de ikke ville kompromittere medicinen ved at politisere videnskabens sandhedsværdi, eller fordi de var tilfredse med det eksisterende system. De tre gruppers forskellige holdninger til begivenhederne uddybes.

I kapitel 6 vender Adams tilbage til den indledende diskussion omkring sammenhængen mellem videnskab og politik. Hun anlægger dels et historisk perspektiv, hvor især Virchows opfattelse af sammenhængen mellem medicinske videnskab og politiske processer beskrives, og dels et tværkulturelt perspektiv, hvor Kina fremhæves som et eksempel på, at anvendt medicin ikke altid arbejder for demokratiske processer. Hun beskriver ligeledes på glimrende vis, hvordan retorikken i de store internationale organisationer som FN formår at omskrive politiske formuleringer til rent tekniske termer. Adams pointe her er, at medicinske sandheder ikke er tilfældige, men konstrueres i et felt af sociopolitiske relationer, hvor folks higen efter magt udtrykkes via autoritative sandheder. Politiseringen af sandhederne gør det blot mere tydeligt, at de er socialt konstruerede.

Kapitel 7 beskriver problematikken efter revolutionen, hvor mange sundhedsuddannede ser problemet med at have brugt medicinen i den politiske kamp, således at biomedicinen måske både af lægfolk og de professionelle selv opfattes som en brik i det politiske spil mere end som en uafhængig faglig disciplin.

Hele oprøret byggede på en kritik af korruption og favoritisme, men er man i virkeligheden fanget i sin egen fælde? Der gives gode eksempler på, hvordan medicinen også efter revolutionen bruges politisk. Således bliver placeringen af sundhedsposter på landet politisk, og læger vil gerne have et job i det offentlige ved siden af deres private klinik, hvor de tjener pengene, fordi man hermed får adgang til privilegier. I det sidste kapitel undersøger Adams nogle af konsekvenserne af de problemer, der er diskuteret i det foregående. Kritikken af den vestlige videnskab har ikke været fremherskende i Nepal på samme måde som i Indien, hvor f.eks. Tagore kritiserede videnskaben og biomedicinen for at være instrumenter for det vestlige hegemoni. Har de nepalesiske behandlere i virkeligheden formået at udnytte forestillingen om den objektive videnskab og dermed dækket over deres egen elitære status og privilegier, alt imens de i virkeligheden har tilegnet sig flere goder? De nepalesiske intellektuelles vision har været at etablere et samfund, der bygger på rationalitet og en objektiv videnskab, og som fungerer som vestlige demokratier, men som stadig er kulturelt nepalesisk. Dilemmaet efter revolutionen består, lidt kynisk udtrykt, i, at begreber om det særligt nepalesiske og begrebet om hellighed, som man ønsker at bevare, netop bygger på *aphno manche*, favoriseringer af ens nære sociale relationer, alt det, man kæmpede imod under revolutionen.

Adams bog er værd at anbefale til såvel antropologer, der arbejder inden for medicinsk antropologi, som til forskere og andre, der arbejder med Sydasiens generelt. Den er velskrevet og levende; specielt vil jeg fremhæve kapitlerne, hvor selve begivenhederne før og under revolutionen beskrives, som særligt gode. De lange uddrag fra interviews med de involverede gør hele problematikken ekstra nærværende. Svagheden ved bogen er efter min mening, at Adams' loyalitet over for de nepalesiske intellektuelle måske har hæmmet hende lidt i en præcis formulering af problematikken fra starten. Det er således først i slutningen af bogen, hun beskriver, hvordan videnskab og sandhed altid er socialt konstrueret.

*Helle Samuelsen
Institut for Antropologi
Københavns Universitet*

DORTHE REFSLUND CHRISTENSEN:
Scientology: Fra terapi til religion.
København: Gyldendal 1997. 152 sider.
Pris: 168 kr.

Er der principielt forskel på gamle og nye religioner? Til dette spørgsmål svarer Dorthe Refslund Christensen et klart og entydigt „nej“ i sin bog om Scientology. Er Scientology da en religion? Her er svaret „ja“ – ifølge den definition på fænomenet religion, som bogen kommer frem til. Den eneste forskel på „gamle“ og „nye“ religioner er alderen, og det er „de gamle religioners alder alene [der] legitimerer deres tilstedeværelse i samfundet i dag“ (s.23, kursivering i teksten).

Scientology blev udviklet i begyndelsen af 1950'erne og nyder dermed ikke den aldrenes respekt, skriver Refslund Christensen. Og med et hint til det religionsvidenskabelige establishments forskningspræferencer fortsætter hun: „Men det kan ikke være rigtigt, at en religion skal „kvalificere sig“ som objekt ved at have et vist antal hundrede år på bagen eller ved at have et bestemt antal tilhængere el.lign.“ (ibid.). Forfatteren mener tværtimod, at studiet af de nye religioner kan komme os til gode ved studiet af de gamle. Vi kan så at sige stå på sidelinien og iagttage selve grundlæggelsen og kanoniseringen af en religiøs tradition (ibid.).

Scientology, en såkaldt nyreligiøs bevægelse, dukker med jævne mellemrum op i mediernes spalter. Omtalen er sjældent for det gode. Bevægelsen er forbudt i Tyskland, og et forbud har flere gange været på tale også i Danmark.

Nu har så Dorthe Refslund Christensen skrevet en bog, som vil *oplyse* om religionen Scientology, og som har som erklæret udgangspunkt, at Scientology er en religion, der kan studeres på lige vilkår med andre, ældre religioner. Indfaldsvinklen er altså religionshistorikerens, og bogen bygger dels på omfattende litteraturstudier, dels på fire års feltstudier inden for Scientology-kirken i Danmark.

Bogen beskriver scientology-bevægelsens fremkomst i en bestemt historisk-kulturel sammenhæng: 1940'ernes og 1950'ernes teknologibejstrede og udviklingsoptimistiske USA. Ophavsmanden, L. Ron Hubbard, har været en bemærkelsesværdig mand. Foruden den omfattende produktion af bøger om dianetik og scientology skrev han mere end 70 science fiction-noveller og var medlem af

„Eventyremes Klub“ i New York. Refslund Christensen underkaster forfatterskabet kildekritiske betragtninger og argumenterer for, at de kildekritiske problemer, som knytter sig til scientology-litteraturen langt hen ad vejen er af samme art, som dem der kendes fra studiet af gamle religioner.

Herefter foretages der en gennemgang af dianetikken, den alternative terapiform, som Hubbard og andre udviklede forud for religionen scientology. Om hvad dianetik er for noget, siges der med et citat fra Dianetikbogen: „Dianetik er ikke psykiatri. Det er ikke psykoanalyse. Det er ikke personlige forhold. Det er ikke hypnose. Det er en videnskab om sindet“ (s.51). Denne definition er tydeligvis blevet til efter flere mislykkede forsøg på at opnå anerkendelse af dianetikken i de eksisterende psykiatriske og medicinske kredse i USA, og den indeholder en klar afstandstagen til disse. Refslund Christensens beskrivelse af dianetikken som alternativ psykoterapi suppleres med indsigter fra medicinsk antropologi, som virker umiddelbart overbevisende i den forstand, at det på en og samme tid bliver begribeligt, hvorfor de etablerede videnskaber afviser dianetikken, og hvordan den appellerer til mennesker, der ikke føler sig forstået i det etablerede psykiatrisk-medicinske system. Det dobbelttydige forhold til videnskaben er et gennemgående tema i både dianetik og scientology: på den ene side er videnskab, især naturvidenskab, et ideal, hvor kravet om videnskabelighed bl.a. udmønter sig i en tilstræbt videnskabelig sprogbrug og retorik. På den anden side fremhæver Hubbard uophørligt, at videnskaben har spillet fallit over for centrale menneskelige problemer.

Mens dianetik beskæftiger sig med sindet og i en naturalistisk ramme tilbyder forklaringer på og helbredelse af menneskets fysiske og mentale lidelser, rækker religionen scientology ud over det materielle niveau og tilbyder et system af metafysiske og ontologiske betragtninger om det værendes beskaffenhed. Scientology er afledt fra græsk og betyder „viden om viden“. Refslund Christensen gennemgår de centrale begreber i scientologys religiøse filosofi. I analysen fremstår scientology'en som en synkretistisk frelserreligion, kendetegnet ved et meget specialiseret sprog, der for udeforstående forekommer både fortænkt og ubegribeligt. Der påvises indflydelser fra diverse kendte religioner, specielt buddhisme og hinduisme, ligesom der trækkes paralleller til